

विशेष लेख...

दुर्घटना झाल्यानंतर प्रशासन अॅक्शन मोडमध्ये, अॅक्शन मोड आधीच का नसतो?

– प्रा डॉ सुधीर अग्रवाल

ज्योतिर्मय साहित्य

परिणाम किंवा एखादी मोठी दुर्घटना घडल्यानंतर प्रशासकीय व्यवस्थेला जाग येणे, ही एक दुर्दैवी पण वारंवार घडणारी बाब आहे.

अनेकदा एखादी दुर्घटना, अपघात, पूर किंवा सार्वजनिक आरोग्य संकट उद्भवल्यानंतरच प्रशासन (सरकार/महापालिका) हालचाली सुरू करते.

समस्या आधीपासून माहीत असूनही, जोपर्यंत गंभीर परिणाम समोर येत नाहीत, तोपर्यंत संबंधित यंत्रणा उदासीन राहते, असे अनेक घटनांमधून व आंदोलनांमधून (उदा. ढोल बजाओ आंदोलन) समोर आले आहे.

जबलपूरमधील बर्गी धरणात ३० एप्रिल २०२६ च्या संध्याकाळी पर्यटकांची कूझ बोट उलटून भीषण दुर्घटना घडली. अचानक आलेल्या वादळामुळे ३०-४५ प्रवासी असलेली बोट बुडाली, ज्यात आतापर्यंत ९ जणांचा मृत्यू झाला आहे, तर अनेकजण बेपत्ता आहेत.

अचानक आलेल्या वादळाचा तडाखा बसल्यामुळे बरगी धरणाच्या जलाशयात सुमारे ३५ ते ४० प्रवासी घेऊन जाणारी एक रिक्टर कूझ बोट उलटली. या दुर्घटनेत नऊ जणांचा मृत्यू झाला असून अनेक जण अद्याप बेपत्ता आहेत. आतापर्यंत २२ जणांना सुखरूप वाचवण्यात आलं आहे.

हवामान विभागाने ताशी ४०-५० किमी वेगाने हवा वाहण्याचा इशारा दिलेला असतानाही कूझ चालवण्यास परवानगी देण्यात आली

हवामान विभागाने चैतावणी दिल्यानंतर देखील येथील तेथील व्यवस्थापनाने हवामानाचा विभागाच्या निर्देशाकडे दुर्लक्ष केले. परिणामतः बोट पाण्यात बुडून पर्यटकांचा मृत्यू झाला या दुर्घटनेी घटनेने व्यवस्थापनाचा निष्काळजीपणा समोर आला.या दुर्घटनेतून बचावलेले दिल्लीचे पर्यटक प्रदीप कुमार यांनी कूझ प्रशासनावर गंभीर आरोप केले आहेत. प्रदीप यांनी आपली पत्नी आणि मुलाला या दुर्घटनेत गमावले आहे. “कूझवर सुरक्षेची कोणतीही साधने नव्हती. जेव्हा संकट आले, तेव्हा क्रू मॅम्बर्सनी प्रवाशांना वाऱ्यावर सोडून दिले. पर्यटकांना वेळेवर लाईफ जॅकेटही देण्यात आले नाहीत,” असा आरोप त्यांनी केला. प्रत्यक्षदर्शीच्या म्हणण्यानुसार, हवामान खराब असतानाही चालकाने कूझ किनारी न लावता मधल्या पाण्यात नेली, ज्यामुळे हा अपघात घडला.

जबलपूर बर्गी धरण दुर्घटनेने सरकारचा निष्काळजीपणा आणि गैरव्यवस्थापन पुन्हा एकदा उघड केले आहे.

सामान्य जनता अशा व्यवस्थांमुळे आपला जीव धोक्यात घालून त्याचे परिणाम आणखी किती काळ भोगणार आहे? सुरक्षा मानकांकडे दुर्लक्ष, ढिसाळ देखरेख आणि जबाबदार लोकांचे मोनहे सर्व अत्यंत चिंताजनक आहे.

या गंभीर अपघाताची उच्च स्तरावर चौकशी झाली पाहिजे आणि दोषींवर कठोर कारवाई झाली पाहिजे.हे अत्यंत चिंताजनक आहे की, प्रशासकीय लापरवाही, सुरक्षितता मानकांकडे दुर्लक्ष आणि हवामान विभागाच्या इशाऱ्यांकडे दुर्लक्ष केल्यामुळे ही दुर्घटना घडल्याचे प्राथमिक अहवाल सांगत आहेत.

या आधी देखील महाराष्ट्रात अनेक दुर्घटना घडल्या. जसे कीकुंडलमळा पूल दुर्घटना (२०२५):पुलाच्या दुर्घटनेनंतर प्रशासनाने जागे होत जिल्ह्यातील धोकादायक पुलांचे ऑडिट करून ६३ पूल पाडण्याचे आदेश दिले.लोगावळा वॉटरफॉल दुर्घटना (२०२४) पर्यटकांच्या मृत्यूनंतर पुणे जिल्हाधिकार्यांनी तात्काळ सुरक्षेच्या उपाययोजनांचे कडक आदेश दिले.बदलापूर शाळा घटना (२०२४)चिमुकल्यांवरील अत्याचारानंतर राज्य सरकारने जागृत होत राज्यातील शाळांना सुरक्षेबाबत ६ महत्वाचे आदेश दिले.स्वारगेट बसस्थानक घटना (२०२५): तरुणीवरील बलात्काराच्या घटनेनंतर एसटी प्रशासनाला जाग आली आणि सुरक्षारक्षकांची संख्या वाढवण्यात आली.खारघर उष्माघात (२०२३)महाराष्ट्र भूषण सोहळ्यातील १४ जणांच्या मृत्यूनंतर दुपारी कडक उन्हात मोकळ्या जागेवर कार्यक्रम घेण्यास मनाई करण्यात आली.धारूर घाट (बीड) अपघात (२०२६) अपघातांची मालिका वाढल्यानंतर प्रशासनाला जाग येऊन सर्वे क्षणाचे आदेश देण्यात आले.

महाराष्ट्रात आणि अनेकदा देशातही दुर्घटनेनंतरच प्रशासन व व्यवस्थेला जाग येतो, हे चित्र वारंवार समोर आले आहे. बळी गेल्यानंतर किंवा मोठी हानी झाल्यानंतर उपाययोजनांची घाईगडबड केली जाते.

पूर्वतयारी करण्याऐवजी, घटना घडल्यावर तात्पुरते उपाय (उदा. नुकसानभरपाई, चौकशी समिती) केले जातात अशा प्रकारच्या दिरंगाईमुळे सामान्य जनतेत संताप व्यक्त केला. जातो.थोडक्यात, दुर्घटना घडल्यावरच यंत्रणा जागी होते,तोपर्यंत मोठ्या प्रमाणावर जीवित व वित्तहानी होऊन जात असते.

दुर्घटना घडण्यापूर्वीच उपाययोजना करणे गरजेचे असते, परंतु याकडे दुर्लक्ष केले जाते. बळी गेल्यानंतरच प्रशासनाला जाग येते, याकडे या घटना बोट दाखवतात.केवळ औपचारिक कारवाई होत असते अनेकदा अशा घटनांनंतर होणारी कारवाई ही तात्पुरती किंवा केवळ कागदोपत्री (औपचारिक) असते. थोडक्यात, दुर्घटना झाल्यानंतर प्रशासन अॅक्शन मोडमध्ये येते, परंतु हा अॅक्शन मोड आधीच का नसतो, हा मोठा प्रश्न आहे.

ज्यांनी आपले प्रियजन गमावले आहेत, त्या कुटुंबांना न्याय मिळणे आणि दोषींवर कडक कारवाई होणे गरजेचे आहे. सुरक्षा मानकांचे उल्लंघन ही सामान्य बाब बनू नये, यासाठी कठोर प्रशासकीय जबाबदारी निश्चित व्हायला हवी.

कवितेशी समरस व्हा, मनातील प्रदूषण दूर करा-आ. संजय केणेकर

एकापेक्षा एक बहारदार कवितांनी कोपरगावकरांची मने जिंकली

ज्योतिर्मय साहित्य
कोपरगाव / नाशिक - महाराष्ट्र दिनाचे औचित्य साधत मराठी भाषा, साहित्य आणि कवितेचा गौरव करण्यासाठी महाराष्ट्र राज्य मराठी भाषा समितीचे अध्यक्ष तथा आमदार आशुतोष काळे यांच्या पुढाकारातून कोपरगाव शहरातील कृष्णाई मंगल कार्यालय येथे प्रथमच आयोजित करण्यात आलेली बहारदार काव्य मैफल शनिवार (०२) रोजी उत्साह, रंगत आणि काव्यमय वातावरणात असंख्य रसिकांच्या उपस्थितीत मोठ्या उत्साहात पार पडली.

या काव्य मैफलीचे उद्घाटन महाराष्ट्र राज्य मराठी भाषा समितीचे सदस्य आमदार संजय केणेकर यांच्या हस्ते व भाषा समितीचे अध्यक्ष आमदार आशुतोष काळे व सदस्य आमदार प्रा. रमेश बोरनारे यांच्या प्रमुख उपस्थितीत मोठ्या उत्साहात पार पडले. कार्यक्रमाचे प्रास्तविक साहित्यिक राजेंद्र कोयटे यांनी केले. वैशाखाच्या तळपत्या उन्हालाही हरवणारा कवितेचा गारवा अनुभवण्यासाठी मोठ्या संख्येने हजेरी लावलेल्या कोपरगावच्या साहित्य रसिकांना कवितांनी अक्षरशः मंत्रमुग्ध केले. वैशाखाच्या तळपत्या उन्हातही कवितेच्या गारव्याने भारलेली एक अविस्मरणीय काव्य मैफल शनिवारी कोपरगाव शहरात रंगली. येथील कृष्णाई मंगल कार्यालय मध्ये पार पडलेल्या या बहारदार कार्यक्रमाने काव्यरसिकांच्या मनावर अक्षरशः मोहिनी घातली होती. प्रत्येक कवितेच्या ओळीला मिळणारा टाळ्यांचा प्रतिसाद आणि उडणारे हास्याचे फवारे वैशाख वणव्याच्या

लाहीत जशी एखादी थंडगार झुळूक मनाला सुखावून जावी तशीच अनुभूती या काव्य मैफलीने कोपरगावच्या असंख्य साहित्य रसिकांना अनुभवयास मिळाली. या काव्य मैफलीत कवी आबेद शेख, आबासाहेब पाटील, गुंजन पाटील, नितीन चंदनशिवे, रमजान मुल्ला, लता एवळे, संदीप काळे, शशिकांत शिंदे, तालिब सोलापुरी अशा नामवंत कवींच्या कवितांनी व तेवढ्याच उच्च दर्जाच्या इंग्रजीत घुले यांच्या काव्यमय सूत्रसंवादाने मोठ्या संख्येने उपस्थित असलेल्या दर्दी रसिकांना कवितेच्या शब्दात देहभान विसरण्यास भाग पाडले. या कवींच्या ओजस्वी, भावस्पर्शी प्रेम, सामाजिक वास्तव, निसर्ग, विनोद आणि जीवनातील सूक्ष्म भावछटा अशा अनेक रंगांनी ही काव्य मैफल उतरोत्तर अधिकच रंगत गेली. प्रत्येक काव्य पंक्तीवर रसिकांकडून टाळ्यांचा कडकडाट होत होता, तर काही कवितांनी सभागृहात क्षणभर शांततेचे गूढ वातावरण निर्माण करत अंतर्मुख देखील केले होते. तर काही ठिकाणी शांततेतून उमटणारी दादही तितकीच बोलकी ठरत होती.नामवंत कवींच्या सशक्त सादरीकरणासह रसिकांच्या उत्स्फूर्त प्रतिसादांमुळे संपूर्ण कृष्णाई कार्यालय काव्यमय झाल्याचे चित्र याप्रसंगी पाहायला मिळाले.

यावेळी बोलतांना महाराष्ट्र राज्य मराठी भाषा समितीचे अध्यक्ष आमदार आशुतोष काळे म्हणाले की, महाराष्ट्र दिन हा केवळ उत्सव नसून आपल्या मराठी भाषेचा आणि संस्कृतीचा अभिमान व्यक्त करण्याचा दिवस आहे. महाराष्ट्र राज्य मराठी भाषा समितीचे

अध्यक्ष या नात्याने मराठी भाषेचे जतन आणि संवर्धन करणे हि माझी प्राथमिक जबाबदारी आहे. कविता आणि साहित्य हे समाजाचे जिवंत प्रतिबिंब आहे. बदलत्या काळातही साहित्याची ही परंपरा जपणे अत्यंत गरजेचे असून मराठी भाषेची समृद्धी टिकवण्यासाठी अशा उपक्रमांची नितांत आवश्यकता आहे. कोपरगावसारख्या शहरात अशा काव्य मैफलींचे आयोजन करून साहित्याची गोडी नव्या पिढीत रुजवण्याचा प्रयत्न असून नवोदित कवींना व्यासपीठ मिळावे, तसेच रसिकांमध्ये वाचन आणि लेखनाची आवड निर्माण व्हावी, हा या उपक्रमाामागचा मुख्य हेतू आहे. या बहारदार काव्य मैफलीच्या माध्यमातून कोपरगावच्या सांस्कृतिक जीवनात एक नवा रंग भरला आहे. या काव्य मैफलीच्या कार्यक्रमाने कोपरगावच्या सांस्कृतिक विचारांना एक नवा आयाम मिळाला असून कोपरगावच्या सांस्कृतिक इतिहासाला नवे पान जोडले गेले आहे. रसिकांच्या मनात या कार्यक्रमाची गोड आठवण दीर्घकाळ दरवळत राहणार असून काव्य मैफलीला मिळालेला उस्फूर्त प्रतिसाद पाहता यापुढील काळातही मराठी भाषेच्या संवर्धनासाठी अशाच प्रकारच्या कार्यक्रमांचे आवर्जून आयोजन केले जाणार असल्याचे त्यांनी यावेळी सांगितले.

काव्य संमेलनाचे उद्घाटक आमदार संजय केणेकर म्हणाले की, जय जय महाराष्ट्र माझा गीतातून प्रेरणा आणि चेतना मिळते. मराठी भाषा मोहक आणि सुंदर आहे त्याप्रमाणे महाराष्ट्र राज्य मराठी भाषा समितीला आमदार आशुतोष काळे यांच्या रूपाने

आमदार आशुतोष काळे माय मराठी समृद्ध करण्याचे नैतिक कर्तव्य

महायुती शासनाचा प्रतिनिधी म्हणून आमदार आशुतोष काळे यांची महाराष्ट्र राज्य मराठी भाषा समितीच्या अध्यक्षपदी झालेली निवड मोठी जबाबदारी आहे. आपल्या वाट्याला आलेल्या कर्तव्याचे भान ठेवून त्याची प्रामाणिकपणे पूर्तता करणे, हेच खऱ्या नेतृत्वाचे लक्षण असते आणि तेच त्यांच्या कार्यातून प्रकटित होतं. माय मराठीच्या समृद्धीसाठी त्यांनी स्वीकारलेली ही धुरा सांस्कृतिक बांधिलकीची आहे. काव्य मैफलीच्या सुरेल आणि संवेदनशील माध्यमातून त्यांनी कवितेचा डोलारा अधिक बहरवला, शब्दांना नवचैतन्य देवून माय मराठी समृद्ध करण्याचे नैतिक कर्तव्य पार पाडत आपल्या पदाला व जबाबदारीला खऱ्या अर्थाने न्याय दिला आहे. असा कार्यक्रम कोपरगावमध्ये प्रथमच अनुभवायला मिळाला. इतक्या दर्जेदार कवींच्या कविता ऐकताना हि काव्य मैफल कधी संपली हे कळलंच नाही. अशा कार्यक्रमांचे आयोजन वारंवार होणे गरजेचे असून आमदार आशुतोष काळे यांनी याबाबत पुढाकार घेवून आयोजित केलेली ही काव्य मैफल वैशाखाच्या उकाड्यात मनाला दिलसा देणारी गार वाऱ्याची झुळूक होती.

मिळालेले अध्यक्ष देखील मोहक आणि सुंदर असून या पदाला साजेसं व्यक्तिमत्त्व आहे.राज्याचे मुख्यमंत्री देवेंद्रजी फडणवीस यांनी मराठी भाषेला अभिजात भाषेचा दर्जा मिळवून दिला. मराठी भाषेला आपण माय म्हणतो आणि माय म्हटलं की, त्यापुढे आभाळ आणि समुद्रपण कमी पडतो. त्यामुळे माय, माती आणि मातृभाषा यांची नाळ कधीच तुटू देवू नका आणि मनातील विचारांचे प्रदूषण हटवायचं असेल तर कवितेशी समरस व्हा असा बहुमोल सल्ला दिला.

महाराष्ट्र राज्य मराठी भाषा समितीचे सदस्य आमदार प्रा.रमेश बोरनारे म्हणाले की, मी आजवर अनेक कवी संमेलन पाहिले आहे त्या कवी संमेलनाला गर्दी पण पाहिली परंतु हे पहिलेच कवी संमेलन मी पाहतो आहे ज्याठिकाणी गर्दी पण आहे आणि दर्दी पण आहेत अशा शब्दात मोठ्या

संख्येने उपस्थित असलेल्या साहित्य रसिकांच्या उपस्थितीला दाद दिली. आमदार आशुतोष काळे आणि मी एकाच वेळी आमदार झालो आणि आमच्या दोघांची हि दुसरी टर्म असून मराठी भाषेला आपण माय म्हणतो आणि माय म्हटलं की, त्यापुढे आभाळ आणि समुद्रपण कमी पडतो. त्यामुळे माय, माती आणि मातृभाषा यांची नाळ कधीच तुटू देवू नका आणि मनातील विचारांचे प्रदूषण हटवायचं असेल तर कवितेशी समरस व्हा असा बहुमोल सल्ला दिला. आमदार आशुतोष काळे आणि मी एकाच वेळी आमदार झालो आणि आमच्या दोघांची हि दुसरी टर्म असून मराठी भाषेला आपण माय म्हणतो आणि माय म्हटलं की, त्यापुढे आभाळ आणि समुद्रपण कमी पडतो. त्यामुळे माय, माती आणि मातृभाषा यांची नाळ कधीच तुटू देवू नका आणि मनातील विचारांचे प्रदूषण हटवायचं असेल तर कवितेशी समरस व्हा असा बहुमोल सल्ला दिला.

मी आहे ना....

अर्थातच त्यावेळी घाबरलेल्या माझ्या बहिणीला त्याचा मोठा आधार वाटला होता. प्रसंग तसा छोटासा आणि विनोदी वाटणारा.

वर्षांच्या मुलाच्या मनातही 'पुरुष' म्हणजे धीर देणारा, रक्षण करणारा अशी एक ठाम प्रतिमा तयार झाली होती.

पण त्या क्षणी पीयूषनं

“मी आहे ना पुरुष माणूस” असं म्हटलं, ते फक्त त्याच्या निरागस बालसुलभ मनातून, विचारांतून आलेलं वाक्य नव्हतं; त्यामागे आजूबाजूच्या वातावरणाचा नकळत झालेला प्रभावही असावा.

आपल्या समाजात लहान वयापासूनच मुलांच्या कानावर काही ठरावीक वाक्यं सतत पडत राहतात

“घरात पुरुष असला की भीती नसते”, “पुरुष म्हणजे आधार”, “पुरुषाने धीट असावं” ही वाक्यं इतक्या सहजपणे रोजच्या व्यवहारात वापरली जातात, की त्या सत

त्यामुळे कदाचित असं झालं असेल. आईच्या तोंडून “घरात पुरुष नाही” हे वाक्य ऐकताच, त्याच्या मनात विचार डोकावला असेल “म्हण मीच तो पुरुष!” हे वाक्य त्याला कुणी शिकवलेलं नव्हतं तर ही भावना संस्कार, आजूबाजूला

असलेलं वातावरण, घरात वारंवार कानावर पडलेली वाक्यं यातून आलेली., त्या बालमनाला जे उमगलं, जे वाटलं तेच त्याच्या तोंडून बाहेर पडलं

आणि तो पुढं आला ते पुरुषी ताकद सिद्ध करण्यासाठी नव्हे तर त्या 'पुरुष' या शब्दाशी जोडलेल्या जबाबदारीला प्रतिसाद देण्यासाठी. त्या दिवसापुरती, प्रसंगापुरती ती भावना

त्याच्या मनात नव्हती, तर ती त्याच्या मनात कुठेतरी अलगत रुजली होती

“मी पुरुष आहे म्हणजे मला धैर्यवान असायलाच हवं,

मीच कुटुंबाचा आधार असायला हवं” ही जाणीव नकळत त्याच्या मनात वाढत गेली होती.

लहान वयात उमललेली ही कल्पना पुढे त्याच्या स्वभावाचा भाग बनत गेली.

भीती वाटली तरी ती न दाखवणं, प्रसंग कठीण असला तरी मागे न हटणं आणि आपल्या माणसांसाठी खंबीरपणे उभं राहणं, हे सगळं तो जणू आपली जबाबदारीच समजू लागला.

आपल्या समाजात 'पुरुष' असण्याशी जोडल्या जाणाऱ्या अपेक्षा, धैर्य, आधार, कणखरपणा या सगळ्या भावना त्याच्या मनात हळूहळू आकार घेत गेल्या. कदाचित म्हणूनच पुढे आयुष्यात जेव्हा खरंच कठीण प्रसंग आले, तेव्हा तो कधीच मागे हटला नाही, हा आमचा अनुभव आहे..

लहानपणी सहजपणे उच्चारलेलं “मी आहे ना” हे वाक्य तो मोठेपणी मनापासून जणू दाखवतोय..

त्याच्या आईऐवजी मी घाबरलेले होते कोरोना नावाच्या राक्षसाला. जाग आली तेव्हा मी हॉस्पिटलच्या बेडवर होते, मी इथं कशी आले, मला कुणी आणलं या सगळ्यापासून अनभिज्ञ होते कारण मी तबबल तीन दिवस बेशुद्ध होते. माझ्या शेजारच्या टेबलावर कागदपत्रे पडली होती. त्यावर माझ्या जीवाला धोका असून आमच्या रुग्णाचे काही बरेवाईट झाल्यास आम्ही जबाबदार आहोत अशा आशयाचा मजकूर होता आणि खाली जबाबदार व्यक्तीचे नाव व सही होती. नाव पीयूषचं होतं मी सही ओळखली आणि माझ्या डोळ्यासमोर काजवे चमकले माझा हा भाचा माझ्या जीवाची जोखीम घेण्याइतका मोठा कधी झाला ?

(क्रमशः)

जात्यावरच्या
ओव्या.....

अशी तापली दुपार
पाखर झालीय गप
आटले पानवठे
आला धरतीला ताप ||६२५||

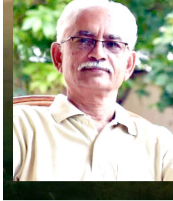
अशी तापली दुपार
चोची पाखरांच्या सुकल्या
एक थेंब पाण्यासाठी
दुर देशाला निघाल्या||६२६||

©® सौ. मनोरमा बोरडे
छत्रपती संभाजी नगर
मो. 70207 33758

मनोपनिषद अर्थात मनाचे
श्लोक-भाग २६

ज्योतिर्मय साहित्य
देहे रक्षणाकारणे येत्न केला ।
परी सेवटी काळ घेऊनि गेला ।
करी रे मना भक्ती या राघवाची ।
पुढे अंतरी सोडी चिंता भवाची ॥२६॥
अर्थ : मनुष्य आपल्या देहाचे रक्षण व्हावे म्हणून खूप प्रयत्न करतो, त्याची काळजी घेतो. परंतु शेवटी काळ (मृत्यू) त्याला घेऊन जातोच. म्हणून हे मना, तू राघवाची भक्ती कर आणि मनातील संसाराची (भवाची) चिंता सोडून दे. विवेचन : मागील श्लोकात समर्थानी सुख-दुःखाच्या चक्राचे वास्तव आपल्यासमोर ठेवले. या श्लोकात त्याच विचाराला पुढे नेत ते देहाभिमानाचे वास्तव आपल्यासमोर मांडतात. आपण आयुष्यभर देहाच्या रक्षणासाठी झटत असतो. देहबुद्धी इतकी प्रबळ असते की देहसुखालाच आपण खरे सुख मानतो. शरीराला आनंद मिळावा म्हणून माणूस विविध भोग-विलासात रमतो. काही जण तर केवळ खाणे-पिणे आणि मौजमजा हाच जीवनाचा उद्देश समजतात. पूर्वी चार्वाकांनीही "यावत् जीवेत् सुखं जीवेत्" असा भोगवाद मांडला होता. आज अनेकजण नकळत त्याच विचारसरणीचा स्वीकार करतात

उगवतीचे रंग

विश्वास देशपांडे
चाळीसगाव
मो. ९४०३७४९३९२

दिसतात.

पण येथे समर्थाचा हेतू देहरक्षणांला नाकारण्याचा नाही.

देहाची काळजी घेऊ नये असे ते म्हणत नाहीत. उलट, देह ही एक मौल्यवान देणगी आहे.

“शरीरमाद्यं खलु धर्मसाधनम्”. शरीर हेच धर्मसाधनेचे पहिले साधन आहे.

म्हणून देहाची योग्य काळजी घेणे आवश्यकच आहे. निरोगी आयुष्य जगणे, जीवनाचा आनंद घेणे हेही चुकीचे नाही. परंतु याचबरोबर एक गोष्ट लक्षात ठेवावी लागते की हा देह नश्वर आहे आणि एक दिवस तो सोडून जावेच लागणार आहे.

वेदकाळातील ऋषींनीही आपल्या निरोगी दीर्घायुष्याची कामना केली, पण मिळालेल्या त्या आयुष्याचा उपयोग त्यांनी ईश्वरप्राप्तीसाठी आम्ही करणार आहोत असे स्पष्ट सांगितले. (क्रमशः)

ॐ नमो भद्रा हनुमते नमः
ॐ नमो भद्रा हनुमते नमः
ॐ नमो भद्रा हनुमते नमः

सुविचार - प्रकाश

प्रकाश शिवाजी भोंगळे
मायणी ता खटाव जि सातारा
मो नं 9271686230

प्रांत भाषा धर्मसण उत्सव
सर्व सामाजिक एकसंघता जपून
राष्ट्रीय एकात्मतेचे घडवूनी नव पर्व
अवघे विश्वची टाकू व्यापून

चूक झाल्या क्षमा मागण्यास कचरू नका
दुसऱ्याचे अभिनंदन करण्यात मागे राहू नका
मदतीसाठी आभार मानण्यास लाजू नका
स्नेहभाव जपण्या संकोच बाळगू नका

त्याग हे यज्ञाचे खरे मर्म आहे

पुढच्या कर्माचा फारसा उपयोग होत नाही. परस्त्री मातेसमान माना, परद्रव्याची अभिलाषा बाळगू नका आणि परनिंदेला विद्या समजून त्याग करा. या तीन गोष्टींना फार सांभाळा. परमार्थाची इमारत या तीन गोष्टींवर उभी करायची आहे. नुसता पाया बांधून ज्याप्रमाणे घरात राहता येत नाही, त्याप्रमाणे पायाशिवाय इमारतही उभी करता येत नाही. 'राम कर्ता' ही भावना ठेवून नामात राहणे, म्हणजे परमार्थरूपी इमारतीत आनंदात राहणेच होय. व्यावहारिक मोठेपणा बाजूला ठेवा आणि देवाला अनन्यभावाने शरण जा. देवाला शरण जाताना सर्व विसरून जा. समजा, एखादा माणूस नाटकात राजाचे काम करीत असला आणि नाटक संपल्यावरही तो घरी घेऊन जर राजासारखे वागू लागला, तर त्याचा सर्व व्यवहार बिघडून जाईल; त्याचप्रमाणे, देवाला शरण जाताना, मी मोठा भक्त, विद्वान, पैसेवाला ही सर्व नाती विसरून गेले पाहिजे. कर्माचे फळ आपल्या हातचे नाही म्हणून त्याची काळजी करू नये, हे समजले तरी, काळजी न करणे हे देखील आपल्या हातचे नाही म्हणून आपण काळजी करतोच

! यासाठीच भगवंताच्या नामात राहण्याची सवय करा. कर्म करणे यात विशेष नाही. आपल्याला कर्म केल्याशिवाय चैनच पडत नाही. 'कर्म करा' असे गीतेतही सांगितले आहेच. परंतु कर्म केल्याने पाहिजे ते फळ आपल्याला मिळतेच असे नाही; म्हणून भगवंताला स्मरून कर्म करा, आणि मग काय काय होते ते पहा. तेच निष्काम कर्म. भगवंताच्या इच्छेने सर्व घडते आहे ही भावना ठेवून आपले कर्तव्य करणे, हे सर्व गीतेचे सार आहे. जो समजून त्याग करील त्याला फायदा होईल. नाहीतरी, संन्यास आणि त्याग दोन्ही आपल्याजवळसुद्धा आहेत. भगवंताच्या बाबतीत आपण संन्यासी वृत्ती धारण करतो आणि आपण आपल्या आईबापाला सोडतो असा त्याग करतो ! हे काय कामाचे ? त्याग हे यज्ञाचे खरे मर्म आहे. भगवंताच्या प्राप्तीच्या आड जे जे येते ते ते टाकणे, म्हणजे यज्ञ करणे होय. या यज्ञामध्ये वासनांची आहुती द्यावी. कोणत्याच गोष्टीबद्दल हवे अगर नको असे न वाटणे, हेच वासनांची आहुती दिल्याचे लक्षण आहे. जेथे वासना संपली तेथेच भगवंताची कृपा झाली.

श्री ब्रह्मचैतन्य
गोंदवलेकर महाराज

ज्योतिर्मय साहित्य
सदाचरणाने राहणाऱ्या माणसाला खर्च कमी लागतो, कारण खऱ्या समाधानाने पोट भरले की अन्नही कमी लागते. मी हे वारंवार सांगतो, कारण सदाचरणाचे, नीतिधर्माचे आचरण, हा परमार्थाच्या इमारतीचा पायाच आहे. पाया भक्कम नसेल तर त्यावरची इमारत जास्त दिवस टिकू शकणार नाही. त्याप्रमाणे नीती जर सांभाळली नाही, तर

अहंकार

नुकताच मी "चुका" या विषयावरील माझा एक लेख प्रसिद्ध केला होता. चुका कशा असतात, त्या चुकांचे मानसशास्त्रीय परिणाम काय होतात ? याचे सविस्तर विवेचन या लेखातून करण्याचा मी प्रयास केला होता. हा लेख वाचून, त्यावर अनेकांनी प्रतिक्रिया व्यक्त केल्या. एका सुविद्य वाचकाने मला "अहंकार" याविषयी लेख लिहिण्याची सूचना केली. या निमित्ताने आपलेही या विषया चिंतन होईल म्हणून मी अहंकार या विषयावरील माझा अल्पसा प्रयास आपणा समोर सादर करित आहे. या लेखात आपण अहंकार कशास म्हणावे? अहंकाराचे व्यवहारिक व आध्यात्मिक असे वेगळे दोन अर्थ आहेत का? हे तपासून पाहू.

या अहंकाराचे दुष्परिणाम काय होतात तेही पाहू. अहंकार कमी करण्यासाठी कोणत्या उपाययोजना आहेत याचाही अदमास घेऊ. याशिवाय या विषयात संत महात्मे काय काय म्हणाले, त्यांच्याही वचनांचा सन्मानपूर्वक विचार करू.

■ व्यावहारीक अर्थ : एखाद्या व्यक्तीच्या स्वतःच्या प्रतिष्ठा किंवा महत्त्वा बद्दलच्या अतिरंजीत विचार किंवा भावना यास अहंकार म्हणतात

■ अहंकाराचे पैलू : 1 आत्म केंद्रित विचार
2 इतरांचा आदर न करणे
3 सत्यापासून(वास्तवा पासून) दूर
4 नकारात्मक भावनांचा जन्म
5 राग,मत्सर, द्वेष यांना प्रोत्साहन मिळते.
क्रमशः.....

आरोग्य संजीवनी

शरीराला आवश्यक असणाऱ्या खनिजा विषयी

ज्योतिर्मय साहित्य
कॅल्शियम कशात असतं ?
शेंगदाणे, तीळ, दूध, खोबरं, मुळा, कोबी. ज्वारी, राजगिरा, खरबूज, खजूर. कमतरतेमुळे काय होतं ?
हृदयरोग, ऑस्टियोपोरोसिस, दंतरोग, केस गळणे.
कार्य काय असतं ?
शरीरातील सर्वात मुख्य खनिज असून ते हाडांची मजबुती आणि शरीराच्या निर्मितीसाठी आवश्यक असतं.
लोह कशात असतं ?
खजूर, अंजीर, मनुका, सफरचंद, डाळिंब, पालक, सीताफळ, उस, बोर, मध, पपई आणि मेथी.
कमतरतेमुळे काय होतं ?
शरीरात रक्ताची कमतरता भासते. अशक्तपणा, कावीळ किंवा पोटात मुसंडा येतो.
कार्य काय असतं ?
शरीराच्या वाढीसाठी अतिशय आवश्यक असते.
सोडियम कशात असतं ?
मीठ, पाणी, बटाटा, आलं, लसूण, कांदा, मिरची, पालक, सफरचंद, कारलं.
कमतरतेमुळे काय होतं ?
रक्तदाबाशी निगडित समस्या, निद्रानाश, अंगदुखी, अपचन, मूळव्याधीसारखे आजार, मोतीबिंदू,

बहिरेपणा, हात आणि पाय कडक होणे.
कार्य काय असतं ?
शरीराला आवश्यक असणारी पाचक रसायनाची निर्मिती करतात, त्याचप्रमाणे शरीरात होणारा गॅस नष्ट होतो.
आयोडिन कशात असतं ?
शिंघाडा, काकडी, कोबी, राजगिरा, शतावरी, मीठ आणि लसूण.
कमतरतेमुळे काय होतं ?
थायरॉइडची समस्या, केस गळणे, डिप्रेशन किंवा बेचेनी येणे.
कार्य काय असतं ?
शरीरात उत्पन्न होणाऱ्या विषारी पदार्थांपासून मेंदूला बचावण्याचं काम करतो.
पोटॅशियम कशात असतं ? सर्व प्रकारची धान्य, डाळ, संत्र, अननस,
संकलन -
डॉ. प्रमोद ढेरे (निसर्ग उपचार तज्ञ)
पिंपरी-चिंचवड, पुणे.
आरोग्यविषयक व्याख्याते व लेखक
संपर्क - ९२ ७९ ६६९ ६६९
केळं, बटाटा, लिंबू, बदाम.)
कमतरतेमुळे काय होतं ?
अॅसिडिटी, त्वचेवर सुरुकुत्या किंवा मुरुमं येणं, त्वचा रोग, केस पिकणे.
कार्य काय असतं ?

शरीरात तंतू आणि यकृत यांना सुरळत ठेवण्याचं कार्य करतं.
फॉस्फरस कशात असतं ?
दूध, पनीर, डाळी, कांदा, टोमॅटो, गाजर, जांभळं, पेरू, काजू, बदाम, बाजरी आणि चणे.
कमतरतेमुळे काय होतं ?
ऑस्टिओपोरोसिस, गतिमंद होणे, मानसिक थकवा, दंत रोग.
कार्य काय असतं ?
मेंदूला ताजंतवानं ठेवण्याचं काम हे खनिजं करतं.
सिलिकॉन कशात असतं ?
गहू, पालक, तांदूळ, कोबी, काकडी, मध,
कमतरतेमुळे काय होतं ?
कॅन्सर, त्वचारोग, बहिरेपणा, केस गळणे.
कार्य काय असतं ?
जननेंद्रियांची कार्यक्षमता वाढवून शरीरातील तंतूंना मजबूत करतात.
मॅग्नेशियम कशात असतं ?
बाजरी, बीट, खजूर, सोयाबीन, दूध, लीची, कारलं.
कमतरतेमुळे काय होतं ?
उदास होणे, आळस येणे, तणाव असणे, झोप न लागणे, बैचेनी, सोरायसिस, फोडं, नपुंसकता किंवा वांझपणा. (क्रमशः)

प्रभातपुष्प
षटकोळी माझी
संध्याराणी जयहिंद कोल्हे (काव्यसंध्या)
कळंब जि. धाराशिव मो. 87885 91371

विषय :- नेत्र

अनमोल असे नेत्र
चेहऱ्याची खरी शोभा
बोलके सुंदर, छान
अबोल मनीचे भाव
सांगती ते दुसऱ्याला
नितळ पाण्याचा मान

नेत्रदान करावे खरे
सर्वांनी घ्यावा वसा
पुण्य हे महान
मरणोत्तरही आपण जगू
आहे खरे सत्य
अंधाला देऊ वरदान

आमच्या संस्कृतीची माय असते नदी...

कविवर्य नारायण सूर्वे अभिवादन कविसंमेलन रंगले

ज्योतिर्मय साहित्य

छत्रपती संभाजीनगर - सुखना बचाओ जनआंदोलन व संघर्ष समिती ही सुखना नदी पुनरुज्जीवन व संवर्धन करण्यासाठी कार्यरत असून या जनआंदोलनाचा एक भाग म्हणून सातत्याने नदी व समाज यांच्यात एक ऋणानुबंध तयार होऊन समाज नदिशी जोडला जावा, नदीविषयक जाणिव जागृती वाढवावी या उद्देशाने विविध कार्यक्रमांचे आयोजन सुखना काठी आयोजित केले जातात. २ मे रोजी कामगार दिनाच्या निमित्त व कविवर्य नारायण सूर्वे यांच्या जयशताब्दी निमित्त अभिवादन कवि संमेलन डॉ. सुभाष बागल यांच्या अध्यक्षतेखाली संपन्न झाले. डॉ. सज्जराव जिगे उद्घाटक होते. मंचावर समितीचे अध्यक्ष अशोकराव काळे, नगरसेवक शिवाजीराव दांडगे, डॉ. शिवाजी हुसे, सुरेश जुए पाटील यांची उपस्थिती होती. कार्यक्रमाचे प्रास्ताविक अशोकराव काळे यांनी केले. या प्रसंगी शेतकरी, कामगार, नदी व

पर्यावरण आणि वंचित घटकांच्या प्रश्नांना वाचा फोडणारे कवि संमेलन एकापेक्षा एक कवितांच्या सादरीकरणाने रंगले. दिपक नागरे यांनी नाही सोसवत हाल, वणवा डोक्यात पेटला, शेतकऱ्यांच्या जीवनी अंधार दाटला या कवितेतून शेतकरी कामगारांचे दुःख मांडले. आर. पी. शिखरे, यांनी सुंदर ही निसर्गाची रित ना भेद करतो ना प्रित ही निसर्ग कविता सादर केली माथुपी चौधरी यांनी नदी विषयक नित्य नेहमी ती

जाऊन बसते, नदीच्या काठावर हे सुरेख कविता सादर करून नदी व स्त्री यांच्या नात्यावर प्रकाश टाकला. अशोक शेवगण यांनी माझी जे तुम्हाला माझी व्यथा सांगतील याच आठवणीसाठी देह जपून ठेवले, या कवितेतून मानवी जीवनाची व्यथा मांडली. कवी हबीब भंडारे यांनी खोटे गुन्हे तक्रारी दाखल होऊ लागले की ना माणसं विसरतात सलोख्याची भाषा ही आजच्या सामाजिक वास्तववावर प्रहार करणारी कविता सादर करून अंतर्मुख

केले. डॉ. सुशिल सातपुते यांच्या मी पाहत नाही चित्रपट थेटवरचा पाहत असतो पत्रकार परिषदा आणि चॅनल वरच्या चर्चा ही विदारक भाष्य करणारी कविता सादर केली. डॉ. शिवाजी हुसे यांनी नदी अशी खळखळून वाहताना दिसली की मन आनंदून जाते ही नदीच्या निर्मळ वाहण्याची कविता सादर केली. तर डॉ. सज्जराव जिगे यांच्या आमच्या संस्कृतीची माय असते नदी ही नदी व मानवी संस्कृती आणि लोकजीवनावर

भाष्य करणारी कविता सादर करून रंगत आणली. अध्यक्षीय समारोप करताना डॉ. सुभाष बागल यांनी कविवर्य नारायण सूर्वे यांच्या जीवन व कवितेवर भाष्य केले. तसेच मी अंकुरत रहावे जीवनभर मातीच्या कणासाठी जाळणाऱ्या उन्हासाठी ही माती व नाती, माणूस यांच्यातील भावबंधावर प्रकाश टाकणारी कविता सादर करून समारोप केला. अशोकराव काळे यांनी सर्वांचे स्वागत केले. कार्यक्रमास रमेश बोडारे, लहु तुपे, महादेव बोंडारे यांच्यासह कामगार उपस्थित होते. सर्वांनी एकापेक्षा एक सरस कविता सादर करून कविसंमेलनात रंगत आणली. मान्यवरांच्या हस्ते डॉ. शिवाजी हुसे संपादित धोंडी धोंडी पाणी दे या प्रतिनिधिक काव्यसंग्रहाचे प्रकाशन करण्यात आले. या कार्यक्रमाचे सूत्रसंचलन कवी डॉ. सुशिल सातपुते यांनी केले, तर आभार समितीचे सहसचिव सुरेश जुए यांनी आभार मानले.

श्रेत्र महाबळेश्वर

ज्योतिर्मय साहित्य

कणखर देशा दगडांच्या देशा भारताला संस्कृती संस्कार आणि जीवनमूल्ये व त्यांचे संवर्धन यांचा वारसा लाभला आहे. अशाच एका वारशास्थळाला भेट देण्याचे भाष्य काल मला मिळाले. मित्रांनो, तुम्हाला वाटेल की अपरिचीत स्थळांचे वर्णन एकायला मिळेल पण नाही! मी तुम्हाला अगदी आपल्या जवळच्या स्थळाची ऐतिहासिक माहिती या निमित्ताने सांगणार आहे. नेहा पानसे या मैत्रिणीच्या मुलीच्या लग्नासाठी काल महाबळेश्वरला गेले होते. आधुनिक महाबळेश्वर इथे विवाहसोहळा असल्याने अगदी शाही थाटामाटात तो पार पडला. भरपेट लग्नाचे जेवण झाल्यावर क्षेत्र महाबळेश्वरला दर्शनासाठी गेले. त्याचे महत्त्व थोडक्यात सांगायचे आहे. महाबळेश्वर हे मंदिर आठशे वर्षापूर्वीचे आहे. पण स्कंद पुराणातील कथेच्या माध्यमातून समजून घेतले तर शिवशंकर जी साडेचार हजार वर्षापूर्वी या ठिकाणी विराजमान होते. अशी माहिती मिळते. सुधीच्या उत्पत्ती वेळी महाबळ व अतिबळ या दोन राक्षसांनी सर्वांना त्रास देऊन अक्षरशः वैताग आणला होता. हे दोघे भाऊ अर्थातच राक्षस असल्याने सर्व राक्षसी वृत्ती त्यांच्यात ठासून भरलेल्या होत्या.

सी. ऊज्वला धर्माधिकारी पुणे. 75882 35646

सर्वांना अभय देण्यासाठी सुधीचे रक्षण करण्यासाठी ब्रम्हा, विष्णू, महेश यांना अवतार घ्यावा लागला. त्यात तुंबळ युध्द झाले. या युध्दात अतिबळास भगवान श्री, विष्णूनी मारले. पण महाबळाला इच्छा मरणाचे वरदान लाभल्यामुळे त्याचा मृत्यू झाला नाही. महाबळापूढे देवतांचे काही चालत नाही म्हणाल्यावर सर्व जण आदिमायेकडे गेले. व तिला विनंती केली की महाबळाला त्रासापासून आमची सूटका करावी. आदिमायेने महाबळाला मोहित केले. महाबळाने देवांना विनंती केली की मला तुमच्या हाताने मृत्यू यावा. आमच्या सर्वांच्या नावाने देवांनी आपले अस्तित्व इथे ठेवावे अशी मागणी केली, देवांनी याचकांची इच्छा पूर्ण केली. १) महाबळाला नावाने शंकरपार्वतीला २) अति बळाला नावाने श्री लक्ष्मी विष्णूला ३) त्यांच्या कोटी सैन्याच्या नावाने कोटेश्वराला म्हणजेच ब्रम्हाला स्थान दिले. म्हणून क्षेत्र महाबळेश्वरला त्रिगुणात्मक पूजा करण्याचे भाष्य भाविकांना मिळते. महादेवाचे मंदिर हे रूद्राक्षाच्या रूपात शिवपिंडीत पहायला मिळते. श्री, महाबळेश्वर, अतिबळेश्वर कोटेश्वर या त्रिगुणात्मक स्वरूपाचे दर्शन होते. शेजारी कृष्णा, वेण्णा, कोयना, सावित्री, गायत्री यांचा उगम झाला आहे. गोमुखातून अखंड शुध्द पाणी येते. तर दर बारा वर्षांनी भागारथी भेटायला येते आणि सरस्वती दर साठ वर्षांनी भेटायला येते. तर महान मातृभक्त श्री शिवाजी महाराजांनी जिजामातेची सुवर्ण तुला याच मंदिरात ६ जानेवारी १६६५ मध्ये या मंदिरात केली असे इतिहासकार सांगतात. क्षेत्र महाबळेश्वरला त्रिवार वंदन

गुणांचा निकाल की जीवावर उठलेला निर्णय?

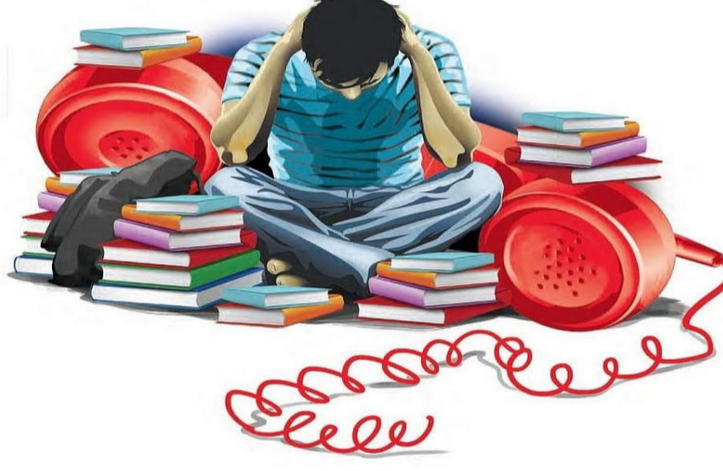
ज्योतिर्मय साहित्य

कोल्हापूरच्या घटनेने हादरलेलं वास्तव....

निकाल लागला आणि थांबली एक हाक, आईच्या कुशीत उरली वेदनेचीच राख आकड्यांनी जिंकली शर्यत, हरलं कोवळं जीवन,

आज मन विचारतं कुठे हरवलं माणुसपण? बारावीचा निकाल काहीसाठी आनंदाचा उत्सव, तर काहीसाठी आयुष्यभर जखम देऊन जाणारा क्षण पण हा निकाल जर एखाद्या घरातील लेकराच्या श्वासावरच विराम देत असेल, तर तो निकाल नसून व्यवस्थेच्या असंवेदनशीलतेचा निर्दयी निर्णय ठरतो.

कोल्हापूरमध्ये घडलेली घटना मनाला चिरून टाकणारी आहे. फक्त १८ वर्षांचा मुलगा अजून आयुष्याच्या दारात उभा असलेला स्वप्न डोळ्यांत घेऊन जगणारा पण काही आकड्यांनी त्याचं संपूर्ण अस्तित्वच नाकारलं आणि त्या नैराश्यातून त्याने गळफास घेऊन स्वतःचं आयुष्य संपवलं. एक क्षण आणि एका आईच्या कुशीतलं लेकरू कायमचं निघून गेलं! हा प्रश्न आता फक्त त्या घरापुरता उरलेला नाही हा प्रश्न संपूर्ण समाजासमोर उभा आहे आपण आपल्या मुलांना नेमकं काय देतोय? स्वप्न की दडपण? आधार की भीती? २ मे रोजी बारावीचा निकाल जाहीर झाला आणि दुसऱ्याच दिवशी ३ मे रोजी

मेडिकलसारख्या महत्त्वाच्या परीक्षा. ज्या मुलांनी वर्षानुवर्षे कष्ट घेतले, स्वतःला झोकून दिलं त्यांच्यासाठी हा काळ किती नाजूक असतो, याचा साधा विचारही का केला गेला नाही? निकाल म्हणजे फक्त गुण नाहीत तो त्या मुलांच्या आत्मविश्वासाचा पाया असतो आणि तोच पाया जर एका चुकीच्या वेळेमुळे हादरला, तर त्याचे परिणाम किती भयानक होऊ शकतात,

याच जिवंत उदाहरण म्हणजे ही घटना. आजचा विद्यार्थी आधीच थकलेला आहे पाचवी-सहावीपासून सुरू झालेली स्पर्धा कोचिंग क्लासेस, फाउंडेशन कोर्सेस, रँक, टक्केवारीपालकांच्या अपेक्षा "तू डॉक्टरच व्हायला हवं!" समाजाची तुलना "अमुकचा मुलगा इतके मार्क्स घेऊन आला" तुला त्याच्यापेक्षा जास्त

सीमा गाडेकर उपकार्यकारी अभियंता, महापारेषण छत्रपती संभाजीनगर मो. 9423172305

मार्क मिळाले पाहिजेत... आम्ही तुला काय

ज्ञोतिर्मय साहित्य

आमच्या संस्कार कथे

तू कशी आहेस.....

(लघुकथा)

भाग 2 पुढे.....

कालांतराने प्रभासचे शिक्षण होऊन लग्नासाठी मुली पहाणे चालू होते, योग्य स्थळ मिळताच लग्न पार पाडायचे होते. सुधीरची रिटायरमेंट जवळ आली होती. रिटायर झाल्यावर लगेच लग्न करायचे ठरले होते, त्याप्रमाणे सर्व तयारी चालू होती. समिधा भानावर आली, मागच्या आठवणीत रमता रमता लक्षात आले सुधीर आता नव्हता. प्रभासच्या लग्नानंतर एक वर्षात अचानक सुधीरचे निधन झाले, त्याआधी त्याचे आई, बाबा गावाला होते तेही वृद्धावस्थेमुळे छोट्या मोठ्या आजाराने कालवश झाले होते, मुंबईत त स्वतःची जागा होती, गावाला बर्बापेकी वाडी, घर होते. पोटापाण्यासाठी फारशी दगदग करायची गरज नव्हती, पण जवळचे असे कोणीच नव्हते. कारण लग्नानंतर प्रभास परदेशी नोकरीनिमित्ताने स्थायिक झाला होता. तो, त्याची पत्नी प्रियांका स्वभावाने जरी खूप चांगले असले तरी नोकरी, तेथील राहणीमान पैशाची आवक भरपूर असली तरी पैसा जाण्याचे मार्गही अनेक होते, परदेशी राहणे म्हणजे मध्यम वर्गीयाना सोपे नसते. प्रभास, प्रियांका वेळोवेळी आईची चौकशी, करत, पैसे पाठवित, कधी व्हिडिओ कॉल लावत. प्रसादनेही शिक्षण पूर्ण करून तो ही परदेशात गेला, त्याने एक मुलगी पसंत केली होती, आईला विचारून तिचा होकार मिळवून त्याने लग्न केले व तोही परदेशीच स्थायिक झाला.

समिधाला दोन्ही मुले तिच्याजवळ रहावी असे वाटत होते, पण माणसाला जे वाटते तसे होऊ द्यायचे नाही हा नियतीचा नियम असतो. समिधाची आतल्याआत खूप घुसमट होत होती, माहेरची माणसे भेटायला येत. होती, काही नातेवाईक ही येत होते, पण तिला सुधीरची आठवण येत होती, संसाराची सुंदर स्वप्ने रंगवली होती त्याची फक्त आठवण करत ती एक एक दिवस काढत होती. माणसाला जगण्यासाठी फक्त पैसाच लागत नाही तर आपली जीवाभावाची माणसे जवळ असावी लागतात. सुधीरच्या मनात होते मुलांची लग्ने झाली की आपण छान गावी जाऊन राहू या, आरामात तेथले जीवन जगू या. मुलांना सुट्टी असेल तेव्हा मुले येतीलच आपण मुलांबाळांचे खूप लाड करू. सगळी स्वप्ने जागीच विरली. दहा वर्षे निघून गेली, दिवस येत होते, जात होते, जगण्यासाठी चालूच होती, कोणाचे साखरपुडे, लग्न, डोहाळेजेवणे, बारसे, वाढदिवस, मुंज, सर्व कार्यक्रम सुरळित चालू होते, कधी मधी समिधा अगदी जवळच्या नातेवाईकांच्या कार्यक्रमांला निजीविपणे जात होती. बाहेरच्या गर्दीत ती एकटीच होती. येथेयारव शांत स्मित ठेवून मनातल्या वादळाना थोपवित ती प्रत्येक दिवस सुधीर आणि मुलांच्या आठवणीत जगत होती. मुले आपापल्या कामात व संसारात मग्न होती, गर्क होती. आईची आठवण, काळजी, प्रेम सर्व होते. पण स्वतःचा संसार आणि करिअर पुढे त्यांना सारखे सारखेआईला भेटायला जाता येत नव्हते. क्रमशः..... पुढील उद्याच्या अंकात

प्रातःस्मरणीय आदर्श सचरित्र 'द्रौपदी'

लेखिका- डॉ. मीना श्रीवास्तव

द्रौपदी जन्म

इस परिस्थिति में द्रोणाचार्य ने अपने मित्र से एक गाय मांगी, तब राजा द्रुपद ने अहंकारवश द्रोणाचार्य को अपमानित किया। आहत होकर द्रोणाचार्य ने अपने शिष्यों को उनकी शिक्षा पूरी होने पर गुरुदक्षिणा के रूप में द्रुपद को बंदी बनाकर लाने के लिए कहा। अर्जुन ने अकेले ही द्रुपद को पराजित किया। द्रोणाचार्य ने द्रुपद का आधा राज्य ले लिया और उसे जीवनदान देकर छोड़ दिया, जिससे द्रुपद और भी अपमानित महसूस करने लगे। प्रतिशोध की ज्वाला में जलते द्रुपद इस हार और अपमान को कभी नहीं भूल पाए। उन्हें समझ में आ गया कि, उनके मौजूदा पुत्र द्रोणाचार्य को नहीं हरा सकते, इसलिए वे पुत्रकामेष्टि यज्ञ द्वारा ऐसे शक्तिमान पुत्र की कामना करने लगे जो द्रोणाचार्य का वध कर सकता था। लेकिन इस स्वार्थभाव से यज्ञ करने में किसी भी विद्वान् ऋषि मुनि ने उनकी सहायता नहीं की। अंत में वे कल्माषी नगर के कश्यप गोत्र के दो ब्राह्मण ऋषि बंधु याज्ञ और उपयाज्ञ के पास पहुँचे, जो इस प्रकार के विशेष यज्ञ करने में संकोच नहीं करते थे। द्रुपद ने पहले छोटे भाई उपयाज्ञ से प्रार्थना की। उपयाज्ञ ने पहले मना कर दिया, लेकिन द्रुपद ने एक वर्ष तक उनकी लगन से सेवा की, जिससे प्रसन्न होकर वे यज्ञ करने के लिए सहमत हो गए। उन्होंने अपने बड़े भाई याज्ञ को भी इस कार्य में साथ ले लिया। यज्ञ के संपन्न होने पर प्रसाद (हविष्य) प्रदान करने हेतु ऋषियों ने राजा द्रुपद की पत्नी पृथ्वि को बुला भेजा। लेकिन रानी ने उन्हें कुछ देर प्रतीक्षा करने के लिए कहा, क्योंकि वह अपने शरीर को स्नान द्वारा शुद्ध करना चाहती थी। परन्तु ऋषियों ने रानी के इस अनुरोध को अनुचित माना एवं क्रोधित होकर हविष्य को सीधे यज्ञ की अग्नि को अर्पण कर दिया। क्रमशः.....

साहित्यिक मित्रांनो, आता लिहा विनाशस्त कारण आता तुमच्या साहित्याला प्रकाशित करण्यासाठी आले आहे एक भव्य व्यासपीठ

ज्ञोतिर्मय साहित्याचे विद्यापीठ

"ज्योतिर्मय" साहित्याचे विद्यापीठ. साहित्यावरील प्रत्येक घटना, कथा, कविता, लेख, परीक्षण, पुरस्कार, संमेलन प्रत्येकाची नोंद आम्ही घेणार, मग विचार कसला करता! हो जाओ शुरु....

या व्यासपीठावर तुमचे सर्वांचे स्वागत आहे.

- संजय व्यापारी, संपादक 7743918559

ज्योतिर्मय-साहित्याचे विद्यापीठ

ऑनलाईन औषधोपचार

आता सर्वकारी शांते आहे ऑनलाईन मा आजारवाणात पण परकल्यान औषधोपचार पण. इंडोली जगावारी नरक नाडी, डेक व पैसा वाचवा 100 % कार्बोथी इलाक, पुस्तिके, भाविक कथा, कथा गोपी कोणालाही सांगायस काज वाटते अशा वेळेस फक्त फोवर सुधी तुम्हा आजार सांगू शकता व त्यावर आधुनिक पद्धतीने हमाखास उपाय केता जाईल. पोस्टाने औषध पाठविल्या जातील, प्रसिद्ध आधुनिक डॉ. शंभू ए एच, 37 वर्षांचा अनुभव, 200 पेसा अधिक पुरस्कार प्राप्त, 2 लाखपेसा अधिक विविध औषध समस्येस रुग्णांवर यशस्वी उपचार, आतापर्यंत ५ ऑनलाईन डॉक्टरांच्या पॅटन देऊन विविध संस्थांनी त्यांना सन्मानित केलेने आहे. त्यांच्या या कार्याची नोंद लंडन ब्रुक ऑफ वर्ल्ड रेकॉर्ड, औषधिक ब्रुक ऑफ वर्ल्ड रेकॉर्ड, एथिअन ब्रुक ऑफ वर्ल्ड रेकॉर्ड, वुड-हु-डुन एथिअन रेकॉर्डस मध्ये विक्रमी नोंद झालेली आहे. सेक्स विषयक कोणताही प्रॉब्लेम असे फक्त एकदा फोन करा व मार्गदर्शन घ्या. व तुमचे प्रश्न सोडवा.

Dr Shaikh A H - 98606 99906

माणुसकीतील 'कृपण'

ज्योतिर्मय साहित्य

हा लेख म्हणजे माझ्या डोळ्यांदेखत घडलेली घटना. उन्हाळ्याचे दिवस म्हटलं की सांजवेळी सात पर्यंत दिवस किंचितसा उजेडात असतो. संध्याकाळचा स्वयंपाक झाल्यानंतर विरंगुळा म्हणून मी थोडावेळ बाहेर हॉल मध्ये सोफ्यावर बसले. तेवढ्यात माझ्या मॅडम कामानिमित्त माझ्या घरी आल्या. मॅडम पेपरच्या कामासाठी आल्या होत्या. आम्ही त्यावर चर्चा करत बसलो. संध्याकाळची वेळ रस्त्यावर वाहनांची खुप मोठी गर्दी. दोन तीन लॉरी, बस, कार, ऑटो, स्कुटी आणि ट्युशनच्या मुला-मुलींच्या सायकली. इतकी भगच्च अशी गर्दी. घराचे मुख्य द्वार पश्चिम मुखी. मी पश्चिम मुखी बसलेली. म्हणजे माझे तोंड गेटकडे होते. मला बाहेरील सर्व स्पष्ट दिसत होतं. आणि मॅडम दक्षिण मुखी बसलेल्या. मॅडम ज्या कामासाठी आल्या होत्या त्यावर आम्ही चर्चा करत बसलो. तेवढ्यात वाहनांच्या गर्दीतून रस्ता काढत आमच्या गेटजवळून दोन मुली जाऊ

लागल्या. माझ्या मते, त्या मुली परगावच्या असाव्यात. शिक्षणासाठी म्हणून त्या शहरात राहण्यासाठी आल्या होत्या. साध्या घरातील दिसत होत्या. कर्कश असा गाडीचा आवाज करत वाहनांच्या गर्दीतून दोन मुलं भरधाव वेगाने दुचाकीवर आली. दुचाकीवर मागे बसलेला मुलगा घाईघाईने आणि अतिशय संतापात, रगात खाली उतरला. आणि धावत त्या मुलीकडे आला. त्या मुलाने दोन्ही हाताची पकड करत त्या मुलीचे तोंड धरून मोठमोठ्याने तिला रगात बोलू लागला. तु मला फोन का करत नाहीस? मला का बोलत नाहीस? तू बोल मला. सांगायलो. बोलतीस की नाही? ती मुलगी रडत होती. मला सोड, मला सोड. म्हणून त्याच्याकडे विनवणी करत होती. त्या मुलाने रस्त्यावरील गर्दीचा विचार न करता, कुणालाही न जुमानता तो तिच्या शरीराला स्पर्श करत होता. ते दृश्य पाहून मी आणि मॅडम घाबरून ताडकन उठलो. मी मॅडमला म्हणाले, मॅडम, आहो तुम्ही शिक्षिका आहात, मोठ्या आहात तुम्ही जा ना पुढे. तो ऐकेल हो तुमचं. मॅडम म्हणाल्या, नको गं

मनीषा कशाला उगीच आपण बाहेर जायचं? कशाला उगीच त्या भानगडीत पडायचं? असं म्हणत मॅडमनी माझा हात घट्ट धरून ठेवला. मी बाहेर जाणार पण, आमच्या घरी कुणी मोठी व्यक्ती नव्हती. भाऊ बाहेर गेला होता. घरी मी एकटीच होते. म्हणून मी पुढे शकले नाही. गर्दीतील एक- दोन माणसे गाडीवरून खाली उतरली.

आणि त्या मुलावर रागाने ओरडू लागली. त्याचे कॉलर धरून त्याला बाजूला ढकललं. तरीही तो ऐकेना. मग एका काकांनी त्याचा हात पकडून त्याला त्याच्या गाडीकडे ढकललं. तेंव्हा कुठे तो तिथून निघून गेला. ती मुलगी इतकी घाबरली होती की, तिला नीटसं थांबता येत नव्हतं, ती भीतीने

थरथर कापत होती. तिच्या सोबत असलेली तिची मैत्रीण तिला सावरत होती. ओढणीने तिचे डोळे पुसत होती. तिची समजूत काढत होती. तिही खुप घाबरली होती. तीही रडत होती. एक मुलगी म्हणून त्या परिस्थितीत फक्त तिची मैत्रीणच तिच्या सोबत होती. बाईजात म्हणून आणि एक शिक्षिका म्हणून ना मॅडम तिच्या जवळ जाऊ शकल्या होत्या ना मी. माझं मन मला खात होतं, मला शिव्या देत होतं. मॅडम आणि मी जर पटकन धाव घेत तिच्याजवळ जाऊन थांबलो असतो आणि मॅडमनी त्या मुलाची कॉलर धरून त्याच्या कानाखाली लावली असती तर तो कदाचित आयुष्यात कुठल्याच मुलीसोबत अशा प्रकारे विकृत वागण्याचा प्रयत्न करू शकला नसता. आणि त्या मुलीचीही माफी मागून तिथून निघून गेला असता. मॅडम आणि मी बाईजात. आणि ती मुलगीही बाईजात. मॅडम, कुठल्याही गोष्टीचा विचार न करता त्या मुलीला मदत करण्यासाठी जर पुढे गेल्या असत्या तर तो मुलगा तिच्या जवळ जाऊन तिच्या

शरीराला घाणेरोडा स्पर्श करू शकला नसता. आम्ही दोघी बाईजात पण तरी आम्ही तिला मदत करू शकलो नाही. का? तर उगाच कशाला आपण त्या भानगडीत पडायचं म्हणून. कोण म्हणतं की माणुस केवळ पैशाच्याच बाबतीत कृपण असतो. नाही असं नाही. कृपण माणसाच्या विचारात आहे, मदतीत आहे, शब्दांमध्ये आहे. कार्हीच्या प्रत्येक गोष्टीमध्ये कृपण आहे. आज आपण पाहतो की, मुलींच्या बाबतीत कशा आणि किती विचित्र, जीवघेण्या घटना घडताहेत. माणुसपण जगत असताना सगळ्याच गोष्टीमध्ये कृपण जाणवतं. वृद्धांना मदत करताना त्या विचारातील कृपण, एखाद्याने एखाद्यापुढे कांही मागण्यासाठी हात पसरला ते दान देताना करत असलेल्या विचारामध्ये असलेलं कृपण. बोटांवर मोजण्याइतकीच माणसे असतील ज्यांच्याकडे कृपण नाही. आपल्या घरीही बाईजात आहे. बाहेर वावरणाऱ्या त्या मुली, त्या स्त्रीया सुद्धा कुणाच्या तरी आई, बहिणी आहेत. म्हणून त्यांची काळजी घ्या त्यांचा सन्मान करा. इतरांबद्दल विचार करताना त्या

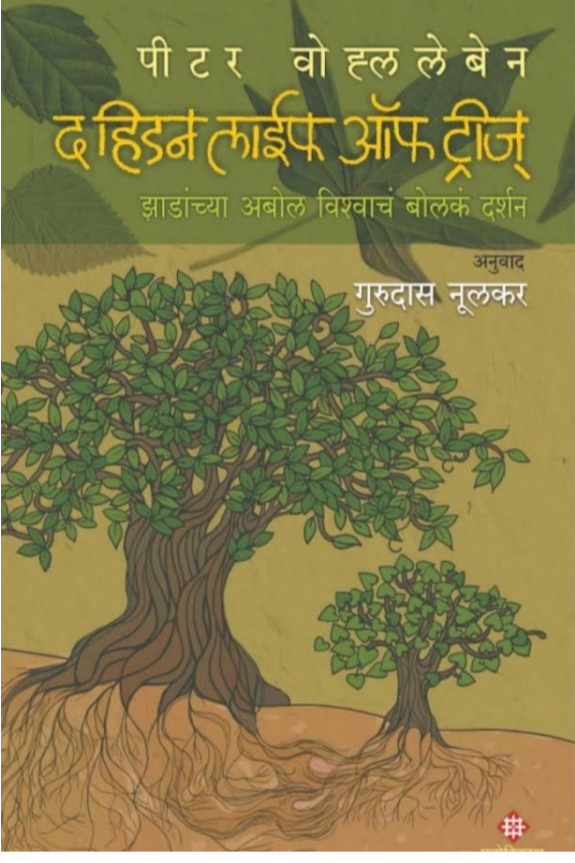
चांगल्या विचारात कृपण नको. कांही घटना आपल्या डोळ्यासमोर घडत असतात. पण, आपण कुठलीच हालचाल न करता त्या व्यक्तीच्या मदतीसाठी पुढे जात नाही. आपण माणूस म्हणून इथेच तर चुकतो. आपल्या डोळ्यासमोर कित्येक अशा घटना घडत आहेत. तिथे मदत करायची सोडून, मदतीचा हात पुढे करायचं सोडून आपण हा विचार करतो. नको नको आपण कशाला त्यात अडकायचं, आपलं नाव कशाला त्यात, आपली चौकशी होईल. वगैरे वगैरे असंख्य गोष्टींचा आपण विचार करतो. अशा घटना घडत असताना स्त्री असो वा पुरुष त्या घटनेकडे धाव घेत परिस्थिती हाताळण्याचा, परिस्थिती आटोक्यात आणण्याचा प्रयत्न केला तर नक्कीच आपण एखाद्याचे प्राण वा अन्न वाचवू शकतो. म्हणून माणुसकीतील असलेलं कृपण समूह नष्ट करून माणूस म्हणून जगावे, इतरांना मदत करावी. धाऊनी जावे मदतीस नको माणुसकीतील कृपण जाणावे समाजभान कृतकृत्य होऊनी द्यावे मदतीस प्रथम प्राधान्य

सौ. मनीषा सोत्रेकर/सोनकार
देगलूर. 9960028899

द हिडन लाईफ ऑफ ट्रीज

ज्योतिर्मय साहित्य हे जर्मन वनपाल पीटर वोलेंबेन यांनी लिहिलेलं गुरूदास नुलकर यांनी अनुवादीत केलेले पुस्तक! एक अत्यंत रंजक आणि डोळे उघडणारं पुस्तक आहे. आपण झाडांना फक्त लाकूड किंवा सावली देणाऱ्या निर्जीव वस्तू समजतो, पण हे पुस्तक झाडांच्या एका विलक्षण आणि गूढ जगाची सफर घडवून आणतं. पुस्तकाचा मूळ गाभा आणि विषय : पीटर वोलेंबेन यांनी आपल्या अनेक वर्षांच्या वनपाल मधील अनुभवावरून हे पुस्तक लिहिले आहे. झाडं केवळ उभी नसतात, तर ती एकमेकांशी संवाद साधतात, एकमेकांना मदत करतात आणि त्यांच्यातही भावना असतात, हे त्यांनी या पुस्तकात मांडले आहे.

प्रमुख आकर्षण : झाडांचे सामाजिक जाळे हे आपल्या कल्पनेच्या पलीकडचे आहे. जंगलातील झाडं जमिनीखालील बुरशीच्या माध्यमातून एकमेकांशी जोडलेली असतात. या नेटवर्कद्वारे ती अन्न, पाणी आणि धोक्याचे संदेश एकमेकांना पाठवतात. एकमेकांना मदत करणे : जर एखादे झाड आजारी असेल किंवा त्याला पुरेसा सूर्यप्रकाश मिळत नसेल, तर शेजारील झाडं त्याला मुळांद्वारे पोषण पुरवतात.

विभावरी कुलकर्णी
पुणे मो. ८०८७८१०१९७

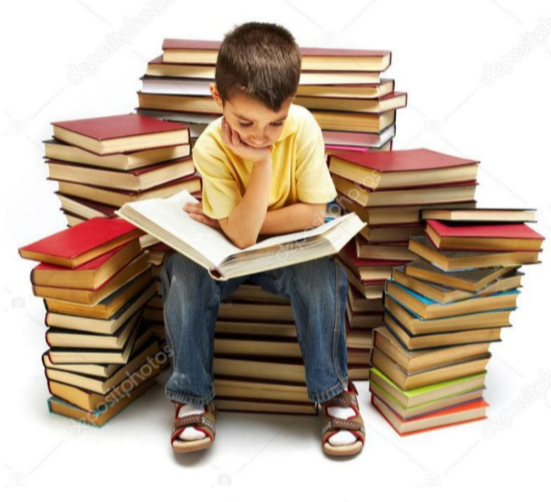

मातृवृक्षाची भूमिका करतात. जंगलातील सर्वात जुनी आणि मोठी झाडं ही आई सारखी काम करतात. ती आपल्या लहान रोपट्यांचे संरक्षण करतात आणि त्यांना वाढण्यास मदत करतात. इतके दिवस माणसे, प्राणी हेच फक्त असे करतात असे वाटत होते. धोक्याची सूचना देणे : एखाद्या झाडावर कीटकांचा हल्ला झाला, तर ते झाड हवेत विशिष्ट गंध सोडते. हा गंध ओळखून आजूबाजूची झाडं स्वतःच्या पानांमध्ये विषारी द्रव्ये तयार करतात जेणेकरून कीटक त्यांना खाणार नाहीत. पुस्तकाची बलस्थाने : सोपी आणि ओघवती भाषा! लेखकाने अत्यंत गुंतागुंतीचे वैज्ञानिक विषय (उदा. वनस्पतीशास्त्र) अगदी साध्या आणि रंजक भाषेत मांडले आहेत. त्यामुळे सामान्य वाचकालाही ते सहज समजते. संवेदना जागृत करणारे : हे पुस्तक वाचल्यानंतर झाडांकडे पाहण्याचा आपला दृष्टिकोन पूर्णपणे बदलून जातो. झाडं ही सजीव आणि सामाजिक प्राणी आहेत, याची जाणीव तीव्रतेने होते. वैज्ञानिक पुरावे : लेखकाने केवळ काल्पनिक गोष्टी सांगितलेल्या नाहीत, तर

प्रत्येक दाव्याला विज्ञानाचा आणि संशोधनाचा आधार दिला आहे. काही समीक्षकांच्या मते, लेखकाने झाडांचे खूप जास्त मानवीकरण केले आहे. म्हणजे झाडांना माणसासारख्या भावना असतात (जसे की दुःख, आनंद, भीती) हे मांडताना वैज्ञानिक भाषेऐवजी लेखकाने काहीशी भावनिक भाषा वापरली आहे. पण ते आवश्यक वाटते. त्यामुळे झाडांच्या भावना अधिक प्रभावीपणे लक्षात येतात. पुस्तकात काही मुद्दे परत परत आले असले तरी ते त्या ठिकाणी आवश्यक वाटतात. द हिडन लाईफ ऑफ ट्रीज हे केवळ निसर्गप्रेमींसाठीच नाही, तर प्रत्येक व्यक्तीने एकदाती वाचायला हवे असे पुस्तक आहे. हे पुस्तक आपल्याला निसर्गाशी पुन्हा जोडते आणि पर्यावरणाचे रक्षण करणे किती गरजेचे आहे हे पटवून देते. थोडक्यात सांगायचे तर, जर निसर्गाची रहस्ये जाणून घ्यायला आवडत असतील आणि एका वेगळ्याच विश्वाचा अनुभव घ्यायचा असेल, तर हे पुस्तक नक्की वाचायला पाहिजे. हे पुस्तक वाचल्यावर जेव्हाही एखाद्या जंगलातून किंवा झाडांच्या जवळून जायची वेळ येईल, तेव्हा त्यांच्यातील शांत संवाद नक्कीच जाणवेल. हे पुस्तक वाचून जंगलात जाण्याची तीव्र इच्छा होते. आपण ज्या नैसर्गिक हालचाली समजतो, किंवा वाच्याने हलणे समजतो, त्यामागील अर्थ हे पुस्तक वाचल्यावर लक्षात येतात. फारच छान पुस्तक आहे.

गुण कमी पडलेत, गुणपडताळणीचा फॉर्म भर?

ज्योतिर्मय साहित्य परीक्षकांनी दोषपूर्ण पेपर का तपासावेत की गुण बदलवले जावेत? गुणपडताळणी केली जावी? हा एक संभ्रम निर्माण करणारा प्रश्न आहे. जो आजपर्यंत भल्याभल्यांना पडला असेलच. कारण अलिकडील काळात गुणपडताळणीचे फॉर्म भरले तर गुण वाढतातच. अपवादामुळे परिस्थितीत कधीकधी कमीही होवू शकतात. "बारावी बोर्डाची परीक्षा. मी चांगला अभ्यास केला होता गं. परंतु मला गुण कमी मिळाले." एका मुलीचं वक्तव्य. त्यावर दुसरी मुलगी म्हणाली "अगं गुण पडताळणीला टाक. गुण नक्कीच वाढतील. वाढतातच गुण पडताळणीने गुण. तू टाकच."

नाहीच आणि विद्यार्थ्यांना नापास होईल ही भीती नाहीच. त्यामुळं एवढ्या वर्षांच्या प्रदिर्घ कालावधीनंतर आता या वर्षी बारावीच्या झालेल्या परिक्षेवरून व त्यावरूनच लागलेल्या निकालावरून खरंच जास्तीत जास्त विद्यार्थी यापुढेही पास होतील काय? ही चिंता लागून राहिलेली आहे.

अलिकडील काळ असाच की या काळात घरच्या मुलांनी अभ्यास सोडला. शाळेत छडी बंदचा धाक बंद झाल्यांनंतर घरची मुलं ही निर्ढावली. त्यातच मोबाईल किंवा मी नापास झाले तर.... नाही, नाही. आपण गुण पडताळणीचा फॉर्म भरूच नये. त्या मुलीच्या मनात शंका. मग तिनं गुण पडताळणीचा फॉर्म भरलाच नाही. ज्या गोष्टीतून तिचे गुण वाढू शकले असते. बारावी बोर्डाची परीक्षा. गुण कमी मिळाले. सर्वत्र ओरड. कोणी म्हणतात की केंद्र कडक होतं. कोणी म्हणतात की बारावी दहावीचं परीक्षा धोरण कडक राबवलं. कोणी म्हणतात की पेपर फ टुल्यामुळे मुलांचे पेपर काटकसरीनं तपासण्यात आले. परंतु असं असलं तरी बारावीचा जो टक्का पसरला व त्याचा परिणाम जो विद्यार्थ्यांवर झाला. तो महाभयंकर आहे. ज्यातून ज्या दिवशी निकाल लागला. त्या दिवशी मुलं रडकुंडीला आलीत. वाटलं नव्हतं विद्यार्थ्यांना की आम्हाला एवढे कमी गुण मिळतील. हेच पुढं दहावीच्या निकालादरम्यान घडणार. यात शंका नाही. पुर्वीही असंच होतं. एका एका गुणांसाठी मुलांना काटकसर करावी लागायची. जी काटकसर यावेळेस झालेली दिसली. मागील बऱ्याच वर्षांत एवढी काटकसर मुलांना करावी लागली नाही. परीक्षा म्हटल्यास विद्यार्थ्यांना आनंद वाटायचा. कारण आठवीपर्यंत नापासचं धोरणच नव्हतं. विद्यार्थी सरसकट पासच होत गेले. त्यातच विद्यार्थ्यांवर आपण अभ्यास करून पास व्हायचे. ही जबाबदारी नव्हतीच. जसं पुर्वी परिक्षेचं भय होतं. तेही नव्हतंच नाही. परीक्षा म्हटल्यास काळात एवढे आळसावले आहेत की नापासचं भय

नुकसानच झालं असतं. परंतु तो चूप बसला नाही. तो विचारत राहिला की त्याचा एक विषय राहिला. त्याचं काय करता येईल. पेपर चांगले गेले होते. मग काय, एका व्यक्तीनं उपाय सांगितला. सांगितलं की त्यानं नापास झालेल्या पेपरची गुण पडताळणी करावी. गुण पडताळणी पद्धती सध्या तरी अस्तित्वात आहे. मग काय, त्याची पडताळणी पद्धती लक्षात घेवून त्यानं गुण पडताळणीचा फॉर्म भरला व पेपरचे गुण पडताळणी होताच तो त्या विषयात चक्रे पास झाला. त्यानंतर त्यानं पॉलिटेक्निक केलं. आज तो इंजिनियर बनून देशाची सेवा करीत आहे. असे बरेचसे विद्यार्थी आतापर्यंत होवून गेले की जे नापास झालेले होते परंतु पडताळणी मध्ये ते पास झालेले होते व त्यानंतर त्यांचं भवितव्य सुधारलं होतं. तसेच काही विद्यार्थी असेही होते की ज्यांना परिक्षेत कमी गुण मिळाले होते व त्या गुणांच्या पडताळणीचा फॉर्म

टाकला असता गुण वाढले होते. तसेच काही जणांचे कमीही झालेले होते. तेच लक्षात घेवून काही मुलं घाबरून गुण पडताळणी करीत नव्हते. दहावी, बारावी परिक्षेला बसलेले सर्व विद्यार्थी. त्यातील बरीचशी मुलं ही अभ्यास करतातच. एखादाच असा अपवाद असतो की तोच अभ्यास करीत नाही बारावी किंवा दहावीत असताना. विशेष सांगायचं झाल्यास विद्यार्थ्यांनी दहावी, बारावीची परीक्षा दिल्यावर जर ती मुलं एखाद्यावेळेस एखाद्या विषयात कमी पडली आणि त्या विद्यार्थ्यांना कमी गुण मिळाले व त्यानं गुणपडताळणी टाकलीच तर त्याचे गुण वाढणे. यात त्या विद्यार्थ्यांचा फायदा होतो. हे बरोबर आहे. परंतु जर या गुण पडताळणीत एखाद्यावेळेस एखाद्या विद्यार्थ्यांचे गुण कमी झाले तर यात त्या विद्यार्थ्यांचे नुकसान होते. हेही बरोबर आहे. असे बरेच विद्यार्थी आहेत की ज्यांना कमी गुण मिळतात. परंतु गुण पडताळणीत वाढतात. त्यांची बरोबरच आहे. परंतु असेही विद्यार्थी असतात की जे विद्यार्थी हुशार असतात. परंतु त्या विद्यार्थ्यांना एखाद्यावेळेस एखाद्या विषयात गुण कमी पडतात. नापास झालं तर ठीक आहे की गुण पडताळणीत वाढतील गुणपडताळणी केली असता. परंतु कमी गुण पडलेच आणि त्या विद्यार्थ्यांनी आपले गुण कमी

अंकुश शिंगाडे
नागपूर ९३७३३५९४५०